

Programmaboekje Atlas van Apeldoorn: Hoog Soeren

t/m 31.10.2022

CODA
www.coda-apeldoorn/atlas

INLEIDING

In de serie *Atlas van Apeldoorn* zet CODA in samenwerking met de partners van het Erfgoedplatform Apeldoorn, bewoners en andere betrokkenen jaarlijks één wijk of dorp in de gemeente Apeldoorn in de schijnwerpers. Tot en met oktober 2022 staat deze editie in het teken van Hoog Soeren. In 2021 bestond de Buurt- en Belangenvereniging Hoog Soeren 100 jaar. Dit jaar kan dit jubileum worden gevierd.

Hoog Soeren is niet zomaar een mooie buitenwijk in de bossen bij Apeldoorn. Eén van de charmes van het dorp is dat het verleden er goed zichtbaar is; oude wegen, paden, enkele boerderijen en monumentale villa's zijn voor een deel behouden. Kenmerkend voor Hoog Soeren is – zoals de naam al aangeeft – dat het dorp hoog ligt. Daarnaast is het bijzonder dat het dorp midden in de bossen van het Kroondomein ligt. De band met het Koninklijk Huis is dan ook van groot belang geweest op de ontwikkeling van Hoog Soeren.

Tijdens de Atlas zullen er allerlei activiteiten plaatsvinden die de geschiedenis van Hoog Soeren tot leven roepen. In dit programmaboekje zijn de activiteiten op een rijtje gezet. Voor het meest actuele overzicht verwijzen wij u graag naar de websites van CODA, Erfgoedplatform Apeldoorn, IVN Natuureducatie Afdeling Apeldoorn, Apeldoorns Gidsen Collectief, Fietsgilde Apeldoorn, Stichting Koninklijk Apeldoorn en de Buurt- en Belangenvereniging Hoog Soeren.

Wij wensen u veel plezier!

Projectgroep Atlas van Apeldoorn

ONTDEK HOOG SOEREN

Wandelen (met of zonder gids) door het prachtige dorp Hoog Soeren, al fietsend op ontdekking door dit mooie stukje Apeldoorn of een lezing bijwonen; in samenwerking met meerdere partijen is er een gevarieerd programma samengesteld dat u de gelegenheid geeft om Hoog Soeren en haar bijzondere geschiedenis te ontdekken.

HET PROGRAMMA

Een activiteit gevonden? Houd dan de website van de desbetreffende vereniging of organisatie in de gaten voor de meeste actuele informatie over de datum en tijd. Deelnemen aan de genoemde activiteiten is kosteloos.

CODA Verhalentafel

CODA

Donderdag 19 mei	10.00 uur
Locatie	Restaurant N°15 (Hoog Soeren 15, 7346 AB Hoog Soeren)
Tijdsduur	2 uur
Aanmelden	In verband met een beperkt aantal plaatsen, horen we graag van te voren of u naar deze Verhalentafel wilt komen. U kunt zich aanmelden door een e-mail te sturen naar Mirjam van Weert – Timmerman: m.timmerman@coda-apeldoorn.nl

Praat mee aan de *Verhalentafel*: de plek om samen in een informele sfeer herinneringen op te halen, te delen en vast te leggen!

Heeft u meegezongen met de zangconcoursen bij Pomphul? Weet u verhalen te vertellen over het rijke verenigingsleven van Hoog Soeren? Bent u opgegroeid in Hoog Soeren of woont u er nu? Al die herinneringen aan het dorp horen we graag aan onze CODA *Verhalentafel* die donderdag 19 mei plaatsvindt in Restaurant N°15 in Hoog Soeren. Onder het genot van een kop koffie of thee kunnen de verhalen en ervaringen over deze bijzondere plek met elkaar worden gedeeld.

Meer informatie www.coda-apeldoorn.nl

Fietstocht van het Fietsgilde Apeldoorn

Dinsdag 5 juli	13.30 uur
Vertrekpunt	Café de Hamer (Zwolsesweg 275, 7345 AA Wenum-Wiesel)
Tijdsduur	2,5 uur
Aanmelden	Vóór 4 juli via een e-mail naar fietsgilde@ziggo.nl (onder vermelding van naam, datum fietstocht en het aantal personen) of 06 - 83 60 53 80 (op werkdagen tussen 18:00 en 20:00). Aanmelden is verplicht.

De fietstocht gaat langs Paleis Het Loo, door Berg en Bos naar Hoog Soeren. Onderweg staan we stil bij het monument het Kruisjesdal en bij het voormalig Munitiedepot. Ook brengen we een bezoek aan de tentoonstelling in het Hotel Oranjeoord, tevens de pauzeplek. In Hoog Soeren bezoeken we de Pomphul, de Kapel en enkele andere bezienswaardigheden. De terugweg gaat via de Echoput en het Kroondomein naar Café De Hamer.

Meer informatie www.fietsgilde-apeldoorn.nl

Erfgoedwandeling met een gids van het Apeldoorns Gidsen Collectief

Zondag 17 juli	14.00 uur
Vertrekpunt	Kapel Hoog Soeren (Hoog Soeren 44, 7346 AJ Hoog Soeren)
Tijdsduur	1,5 uur
Aanmelden	Het is belangrijk dat u zich VOOR ELKE WANDELING minimaal een dag van tevoren aanmeldt door een e-mail te sturen naar info@apeldoornsgidsencollectief.nl met vermelding van naam, telefoonnummer en het aantal deelnemers aan de wandeling.
Let op:	Deze wandeling is niet geschikt voor rolstoel-, rollator- en scootmobielgebruikers. Stevig schoeisel wordt aanbevolen.

Een bijzonder dorp, midden in het Kroondomein, met een boeiende historie. Van een 'armoedig heidegehucht' is allang geen sprake meer. Het is nu een geliefd woonoord met een beschermd dorpsgezicht.

Meer informatie www.apeldoornsgidsencollectief.nl

Lezing over Hoog Soeren en de Oranjes – Stichting Koninklijk Apeldoorn

Woensdag 17 augustus 15.00 uur
Spreker Huub Ummels
Tijdsduur 2 uur
Locatie Kapel Hoog Soeren (Hoog Soeren 44, 7346 AJ Hoog Soeren)
Aanmelden Vóór 14 augustus via een e-mail naar ellen_oomen@hotmail.com onder vermelding van naam, telefoonnummer en het aantal deelnemers.

Hoog Soeren en het Koninklijk Huis zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het was de woonplaats van het personeel dat in de bossen van het Kroondomein werkte. Koning Willem III zorgde voor een waterput en koningin Wilhelmina voor de waterleiding en andere dorpsvoorzieningen, zoals het Zusterhuis.

Meer informatie www.koninklijkapeldoorn.nl

Erfgoedwandeling met een gids van het Apeldoorns Gidsen Collectief

Zaterdag 10 september 14.00 uur
Vertrekpunt Kapel Hoog Soeren (Hoog Soeren 44, 7346 AJ Hoog Soeren)
Tijdsduur 1,5 uur
Aanmelden Het is belangrijk dat u zich VOOR ELKE WANDELING minimaal een dag van tevoren aanmeldt door een e-mail te sturen naar info@apeldoornsgidsen-collectief.nl met vermelding van naam, telefoonnummer en het aantal deelnemers aan de wandeling.
Let op Deze wandeling is niet geschikt voor rolstoel-, rollator- en scootmobielgebruikers. Stevig schoeisel wordt aanbevolen.

Een bijzonder dorp, midden in het Kroondomein, met een boeiende historie. Van een 'armoedig heidegehucht' is reeds lang geen sprake meer. Het is nu een geliefd woonoord met een beschermd dorpsgezicht.

Meer informatie www.apeldoornsgidsencollectief.nl

Fietstocht van het Fietsgilde Apeldoorn

Dinsdag 27 september 10.00 uur
Vertrekpunt Café De Hamer (Zwolseweg 275,
7345 AA Wenum-Wiesel)
Tijdsduur 6 uur
Aanmelden Vóór 26 september via een e-mail naar
fietsgilde@ziggo.nl (onder vermelding van naam,
datum fietstocht en het aantal personen) of
06 - 83 60 53 80 (op werkdagen tussen 18:00 en
20:00). Aanmelden is verplicht.

Deze fietstocht gaat langs allerlei punten die te maken hebben met koningstadhouder Willem III (de eerste bewoner van Paleis Het Loo). Via het Paleis fietsen we door Berg en Bos naar Hoog Soeren. Onderweg staan we stil bij het monument de Galgenberg en de Reigerskooi in het voormalig Munitiedepot en de Pomphul. Op de terugweg gaan we nog naar het Aardhuis, het Jachthuis in Uddel en de Eendenkooi in Vaassen. We pauzeren bij het Aardhuis, in het centrum van Elspeet en bij de Kringloop in Vaassen.

Meer informatie www.fietsgilde-apeldoorn.nl

EXPOSITIE MUNITIEDEPOT HOOG SOEREN

Verscholen in de bossen van Hoog Soeren lag in de Tweede Wereldoorlog het grootste munitieopslagdepot van West-Europa. Honderden hectares bos kwamen in 1943 in het beheer van de Duitse Wehrmacht, waarna hier grote hoeveelheden munitie werden opgeslagen. Dit munitiedepot bleef in gebruik tot het moment dat de Canadese bevrijders Apeldoorn naderden. Om te voorkomen dat grote hoeveelheden munitie in geallieerde handen zouden vallen, besloot de Wehrmacht deze munitie te vernietigen door het depot op te blazen. Hoewel deze actie door sabotage slechts gedeeltelijk slaagde, is het gebied door de explosies bezaaid geraakt met munitieartikelen. Direct na de gedeeltelijke vernietiging van het depot startte men met opruimwerkzaamheden. Toch is het gebied ook na de oorlog nog lange tijd onveilig geweest door de aanwezigheid van onontplofte munitieartikelen. Tot op de dag van vandaag wordt gewerkt aan het systematisch opsporen en opruimen van deze explosieven.

Munitiedepot, 1945

De explosievenopruimingswerkzaamheden vinden plaats onder archeologische begeleiding. Zo wordt informatie verzameld over de geschiedenis van het munitiedepot. Van 17 april tot en met 30 september 2022 staat deze geschiedenis centraal in een expositie met archeologische vondsten die tijdens ruimingswerkzaamheden zijn aangetroffen. Deze expositie bevindt zich in de lobby van Hotel Oranjeoord in Hoog Soeren en is kosteloos te bezoeken tijdens de openingsuren van het hotel.

Vanaf het hotel voert er een informatieve wandelroute door het voormalige munitiedepot, waar de sporen van deze geschiedenis zichtbaar zijn in het landschap. De wandelroute is gratis verkrijgbaar bij de tentoonstelling in Hotel Oranjeoord. Een digitale versie is te downloaden op:

www.erfgoedplatformapeldoorn.nl/media/372614/Wandelkaart_Munitiedepot.pdf

Meer informatie over het munitiedepot is te vinden in het boek *Beladen Bos* van Evert van Ginkel.

EXPOSITIE HOOG SOEREN IN HET AARDHUIS /CODA

Op een van de hoogste plekken van de Veluwe liet Koning Willem III in 1861 het Aardhuis bouwen. Het door hofarchitect Henri Camp ontworpen chaletachtige gebouw diende oorspronkelijk voor militaire besprekingen. Het bood Willem III, die een liefhebber was van militaria, ook een uitzonderlijk zicht op de manoeuvres die de soldaten uit kamp Nieuw-Milligen op de hei uitvoerden. Ook Prins Hendrik verbleef later graag in het Aardhuis dat hij vooral als jachtchalet gebruikte. Al in 1972 kreeg het gebouw op wens van Koningin Juliana een andere bestemming als voorlichtingscentrum over natuur en wild. Koningin Beatrix en tegenwoordig Koning Willem Alexander zetten deze traditie als educatief centrum voort.

Van 1 juli tot en met 5 augustus is in het Aardhuis een fototentoonstelling te zien over Hoog Soeren. In de nazomer is deze tentoonstelling te bekijken in CODA.

Het Aardhuis
Aardhuis 1
7346 AA Hoog Soeren

CODA
Vosselmanstraat 299
7311 CL Apeldoorn

Meer informatie www.erfgoedplatformapeldoorn.nl &
www.coda-apeldoorn.nl

WANDELEN MET DE BOSWACHTER

Naast wandelingen georganiseerd door het Apeldoorns Gidsen Collectief (AGC), die hoofdzakelijk de bekende locaties in het dorp Hoog Soeren aandoen, bestaat er ook de mogelijkheid om het gebied van Kroondomein Het Loo te ontdekken.

Boswachter René Olthof neemt wandelaars mee naar het terrein van Kroondomein Het Loo. Hij zal stilstaan bij het bos- en natuurbeheer en deelt wetenwaardigheden over de flora en fauna op het terrein.

De datum, het tijdstip en het startpunt van deze wandeling komen binnenkort op de website van het Erfgoedplatform Apeldoorn (www.erfgoedplatformapeldoorn.nl) te staan; ook staat hier hoe u zich kunt aanmelden.

Voor informatie over het gebied bezoekt u de website van Kroondomein Het Loo www.kroondomeinhetloo.nl

LEGENDA

 Apeldoorn

Locaties genoemd in de tekst

- 1 Grafheuvels
- 2 Kroondomein
- 3 Munitiedepot
- 4 Aardhuis
- 5 Pomphul
- 6 Zusterhuis
- 7 Hotel Oranjeoord
- 8 Hotel Eik en Dal (nu golfbaan)
- 9 De Roode Pan
- 10 Woning Mjölñir
- 11 Kasteeltje Van der Wall Perné

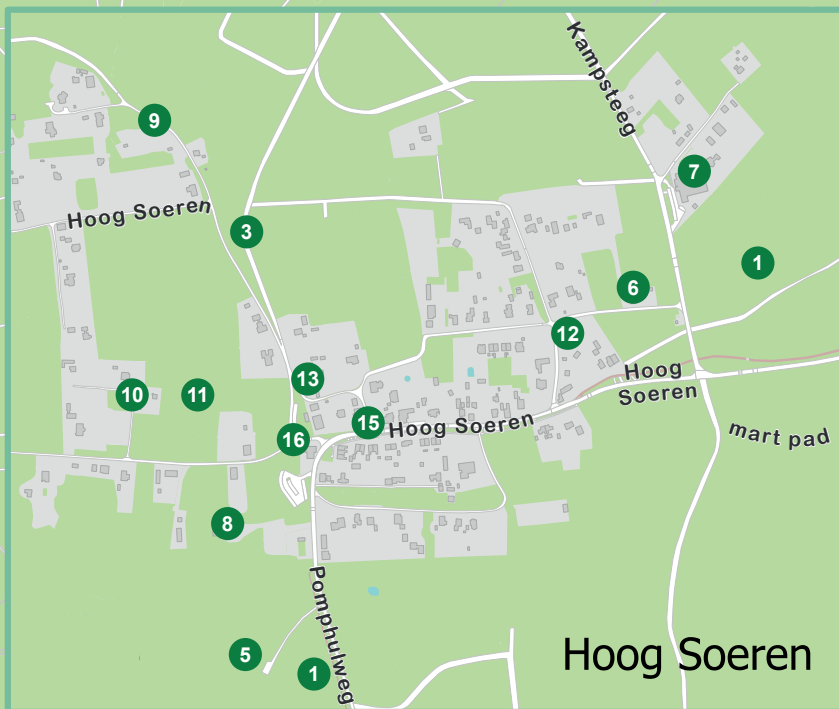
Locaties niet genoemd in de tekst

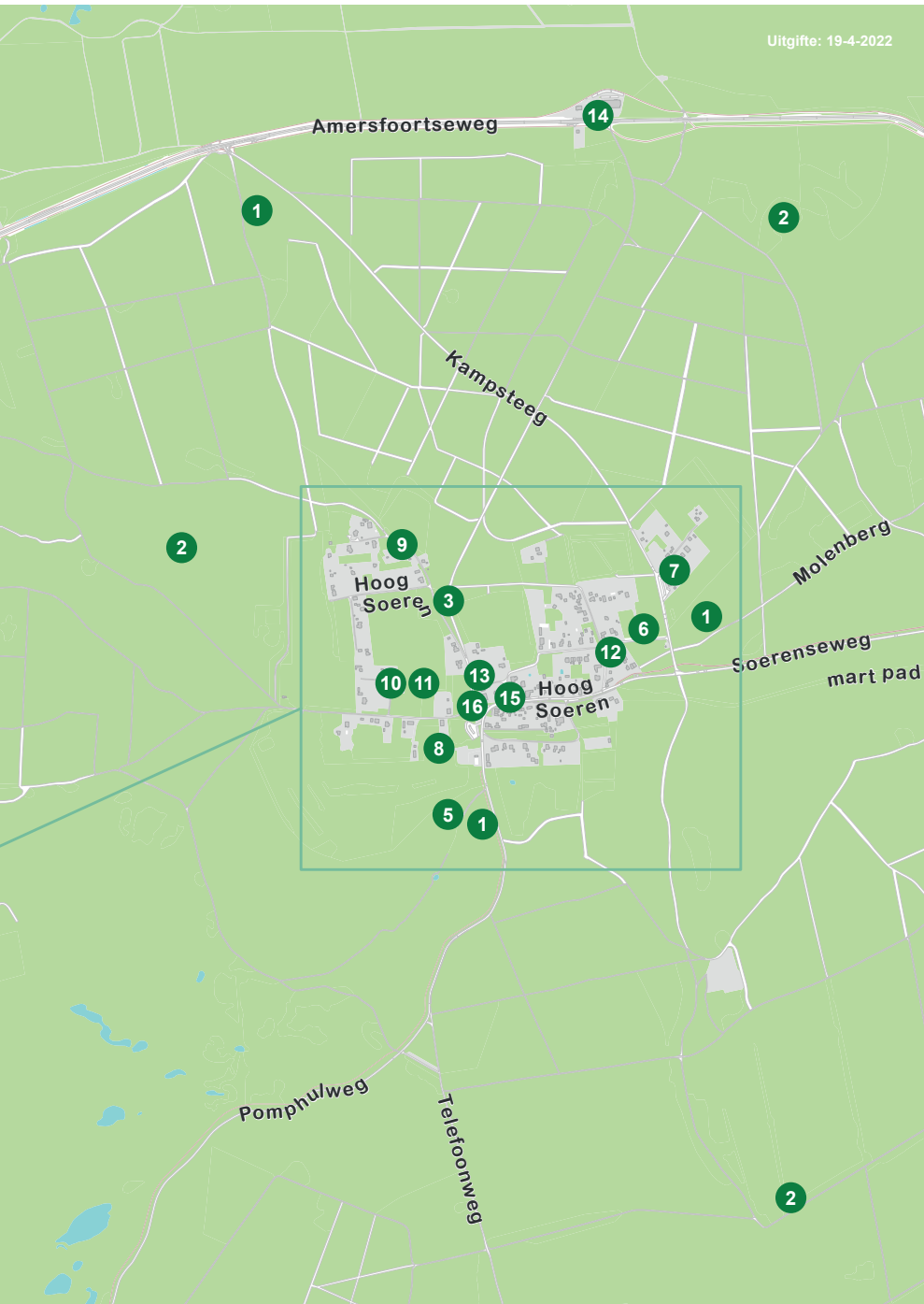
- 12 Boswachterswoning
- 13 Kapel
- 14 Echoput
- 15 Wilhelminalinde
- 16 Bevrijdingsboom

0 250 500 750 Meters

COPYRIGHT
GEMEENTE APELDOORN
Deze kaart is met de laagste graad
van nauwkeurigheid vervaardigd.
De Gemeente Apeldoorn aanvaardt
niets aansprakelijkheid voor schade
van welke aard ook voortvloeiende uit
het gebruik van deze kaart of van informatie
hierop gebaseerd. Het gebruik van deze
kaart aanvaardt de gebruiker aansprakelijkheid
voor schade van welke aard ook voortvloeiende
uit het gebruik van deze kaart of van informatie
hierop gebaseerd.

GESCHIEDENIS HOOG SOEREN

De grafheuvels (1) in de omgeving van Hoog Soeren tonen aan dat hier in de prehistorie al sprake was van bewoning. In het jaar 815 werd deze plek voor het eerst als vestigingsplaats genoemd in een oorkonde. Het dorp ligt op de Veluwe stuwwal, die werd afgezet in de voorlaatste ijstijd (Saalien). Gedurende een lange en zeer koude periode schoof een reusachtige laag landijs langzaam over de noordelijke helft van het land. Het enorme gewicht stuwde de grond op en nam zeer grote stenen mee. Gelegen tussen twee ijslobben raakte het kleed van de Veluwe geplooid en gerimpeld. Dit is op vele plaatsen rond Hoog Soeren te zien. Ten opzichte van de gemeente Apeldoorn ligt het dorp even hoog als de top van de toren van de Grote Kerk.

De aanwezigheid van vennen met een leemhoudende laag, waarin het regenwater bleef staan, maakte het mogelijk op deze hooggelegen plaats te wonen. Leefden de mensen in het begin in plaggenhutten, in het midden van de 19e eeuw was Hoog Soeren een buurtschap met zeventien huizen, een paar schaapskooien en zo'n 160 inwoners, veelal landbouwers, schapenboeren en bosarbeiders.

De oorspronkelijke (boeren)woningen zijn vrijwel allemaal verdwenen. Een aantal is verbouwd en uitgebreid en er zijn villa's en landhuizen bijgebouwd.

Bestaanswijzen

Vroeger werden schapen gehouden voor de bemesting van de akkers die nabij de boerderijen lagen. De schapen graasden op de uitgestrekte heidevelden van het Asselsche Veld en het Hoog Soerensche Veld. Heideplaggen werden gestoken voor dakbedekking en men legde heidestro in de schaapskooien, laag op laag. Kwamen de schapen bijna met hun kop tegen het dak, dan werd het mengsel van heidestro en schapenuitwerpselen eruit gehaald om voor bemesting van de akkers te gebruiken. Aan het einde van de 19e eeuw werden grote delen van de gemeenschappelijke markegronden verkocht aan het Kroondomein (2), dat er bos plantte en woningen voor jachtopzieners en bosarbeiders bouwde.

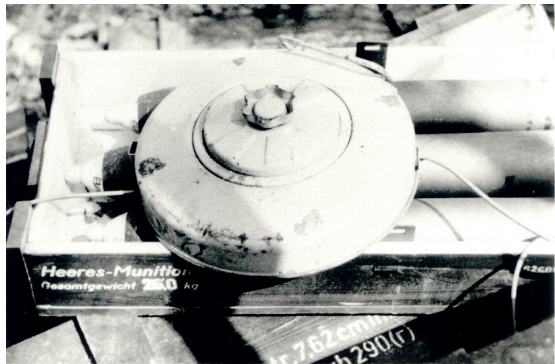
Archeologie

Aan het begin van de 20e eeuw was er bijzonder veel aandacht voor het grafheuvelonderzoek. Het urnenveld van Hoog Soeren werd al in 1900 door de Historische Vereniging Felua onderzocht. Het Rijksmuseum van Oudheden

in Leiden vervolgde – in opdracht van koningin Wilhelmina – dit onderzoek. Onder leiding van J.H. Holwerda werden in 1906 drie grafheuvels onderzocht in het Vanenbosch ten oosten van Hoog Soeren. Ook Prof. Dr. A.E. van Giffen was vanuit de Rijksuniversiteit Groningen in 1936 in dat gebied actief met zijn onderzoek naar grafheuvels.

In Hoog Soeren liggen drie grafheuvels. In totaal telt de Veluwe 643 grafheuvels, vastgesteld na bestudering van het AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland) begin 21^e eeuw. In de gemeente Apeldoorn vindt men 175 grafheuvels, waarvan er 64 nog herkenbaar in het landschap. De grafheuvels dateren uit de Nieuwe Steentijd tot en met de IJzertijd. Soms zijn er grafgiftten in gevonden, zoals bekers en urnen. In het verleden roofden grafrovers de rustplaatsen leeg, waardoor de archeologische bodemsporen verdwenen. Een aantal grafheuvels is door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek gerestaureerd.

Bijzonder in Apeldoorn is het grote munitieopslagdepot (3), in de bossen bij Hoog Soeren, dat hier door de Duitsers in de oorlog is aangelegd. Tot op de dag van vandaag wordt gewerkt aan het systematisch opsporen en opruimen van deze explosieven.

Munitiedepot, 1945

Literatuur

- *Cultuurhistorisch Apeldoorn. Hoog Soeren, beschermd dorpsgezicht* (2012) Gemeente Apeldoorn.
- *Archeologische Beleidsskaart* (2015) Gemeente Apeldoorn.
- Bellevueroute Hoog Soeren Apeldoorn.

HOOG SOEREN 1921- 2021 | GESCHREVEN DOOR HESSEL POSTHUMA

In de periode 1921-1950 was er in Hoog Soeren sprake van armoede en een gebrek aan basisvoorzieningen. Veel kleine boeren waren voor het vruchtbaar maken van de schrale grond afhankelijk van de mest van de schapen die op de omliggende heidevelden graasden en de heideplaggen. Door de uitvinding en toepassing van kunstmest omstreeks 1900 en het verdwijnen van de schaapskuddes konden zij niet meer concurreren met grootschalige landbouw. Zij konden alleen in hun boerderij blijven wonen doordat het Kroondomein de boerderijen opkocht onder de voorwaarde dat de boer tot het eind van zijn leven in de boerderij kon blijven wonen. De heidevelden verdwenen voor bosbouw, de geliefde jachtomgeving van de gemaal van Wilhelmina, Prins Hendrik.

Op oude foto's is goed te zien hoe ver het zicht vroeger reikte, bijvoorbeeld vanaf het Aardhuis (4) tot aan Harderwijk.

Aardhuis, Kleurenlitho, 19^e eeuw, Collectie v/h Hist. Ver. Felua, thans VOA

De meeste mannen werden voor werk afhankelijk van het Kroondomein. Het werk in het bos was heel zwaar en veel bosarbeiders waren tijdelijk in dienst; als er weinig te doen was, werden zij ontslagen.

Het belangrijkste probleem in de twintiger jaren was het watergebrek. Het is haast niet voor te stellen dat slechts 100 jaar geleden de bewoners de hele dag druk bezig waren om voldoende drinkwater te bemachtigen. Er lag geen waterleiding en de zomers waren zeer droog waardoor de aanwezige waterpompen niet voldoende en ook onzuiver water leverden. Water moest met tonnetjes in kruitwagens gehaald worden uit Pomphul (5) en verder weg bij de Waschfles, de vennen in de nabije omgeving. Indien de nood echt hoog was, moest de gemeente Apeldoorn bijspringen door vrachtwagens met water naar Hoog Soeren te brengen.

Inwoners van Hoog Soeren die water halen bij de pomp te Pomphul, 1910 – 1920

Aan het grote watertekort kwam een eind in 1927 toen Hoog Soeren een waterleiding kreeg, vooral mogelijk door een financiële bijdrage van koningin Wilhelmina. Dit was voor de bewoners een zeer belangrijke gebeurtenis die het dagelijkse leven gemakkelijker maakte en daarom nog steeds feestelijk wordt herdacht.

Ook andere openbare voorzieningen, zoals verlichting en de oprichting van het postkantoor, kwamen in Hoog Soeren pas na lang aandringen bij de gemeente Apeldoorn en het Kroondomein tot stand.

Het tweede grote probleem was de houding van het Kroondomein met betrekking tot openbaarheid van de wegen in en om Hoog Soeren. Tot in de jaren 30 werd er tot aan de Hoge Raad geprocedeerd om de wegen open te stellen voor auto's.

De relatie met het Kroondomein was problematisch terwijl aan de andere kant de binding met het Koningshuis en in het bijzonder Wilhelmina groot was. Wilhelmina kende een aantal kleine boeren persoonlijk en kwam wel eens informeren hoe het er mee stond. Zij zorgde voor maatschappelijke en medische ondersteuning vanuit het Zusterhuis (6) dat in 1920 gebouwd werd. Het dorp viert eind augustus nog altijd de verjaardag van Wilhelmina en het programma van die dag is nog immer ongewijzigd.

Het Zusterhuis, 1970 – 1980

Hoog Soeren, toerisme en plaats voor vakantiehuizen

In het begin van de 20^e eeuw krijgt Hoog Soeren een naam als een mooie en gezonde plek om de vakantie door te brengen. Hotels als Oranjeoord (7) en vooral Hotel Eik en Dal (8) zijn geliefd bij welgestelde families uit het westen van Nederland.

Hotel Oranjeoord, 1910 – 1920

Hotel Eik en Dal, 1895 – 1903

Hotel Eik en Dal werd in de Tweede Wereldoorlog volledig uitgewoond door Duitsers en Canadezen. De eigenaar, Wilhelmina, besloot dit prachtige hotel niet te herbouwen. In die tijd bouwde men ook vakantiehuizen in specifieke bouwstijlen. De Roode Pan (9) van Parqui, de Wegerifhuizen, het huis van de Veluwse schrijver Gust van der Wall Perné (10) en later het kasteeltje naast zijn huis (11).

Op de voorgrond het Kasteeltje; een in 1929 door mevrouw Van de Wall Perné ter nagedachtenis aan haar echtgenoot gebouwd tuinhuis, 1930-1940

Veel inwoners verhuurden hun huis in het zomerseizoen of namen pensioengasten in huis. De plaatselijke middenstand met twee bakkers en één kruidenier profiteerde hiervan.

Het verenigingsleven

Door de geïsoleerde ligging waren de inwoners van de plaats voor hun sociale contacten vooral aangewezen op verenigingen. In de periode 1920-1940 ontstonden er veel nieuwe verenigingen. Er waren nogal wat verenigingen en clubs met een protestants-christelijke achtergrond zoals de jongerenvereniging, de zangvereniging, de bijbelvereniging en de zondagschool. Vanuit het Zusterhuis werd er veel georganiseerd, ook voor jongeren. Daarnaast ontstonden er verenigingen, zoals een schaakclub en een reisvereniging. Pogingen om een mondharmonicavereniging en een fanfare te beginnen, haalden het niet. Er werd een voetbalclub opgericht met de naam O.V.V. , Oefening Voert Verder, die ook een atletiek-afdeling had. In 1938 werd de club opgeheven wegens te weinig belangstelling. Na de Tweede Wereldoorlog werd voetbalclub Prins Bernard opgericht die een veld

ter beschikking kreeg van het Kroondomein. Ook deze club bleef niet lang bestaan.

Ook voor Hoog Soeren hadden de oorlog en de bezetting grote gevolgen. Niet alleen het munitiedepot van de Duitsers in Hoog Soeren zorgde voor vernielingen toen de bezetter het probeerde op te ruimen. Ook het opruimen na de bevrijding richtte schade aan.

Na de oorlog verbeterde de verhouding met het Kroondomein; er werd regelmatig overlegd tussen de houtvester en bestuur van de Buurt- en Belangenvereniging waarbij vooral de openbaarheid van de wegen en het onderhoud aan de orde kwam. Uiteindelijk werden de wegen na veel en moeilijke onderhandelingen overgedragen aan de gemeente die de doorgaande grindwegen asfalteerde. Alle andere wegen bleven onverhard.

Het Kroondomein bleek ook bereid om te zorgen voor een dorpshuis; pas eind jaren 60 besloot het bestuur van de Buurt- en Belangenvereniging het voorstel niet aan te nemen vanwege een te groot financieel risico.

Een bijzondere vermelding verdient het nationaal georganiseerde zangconcours van de Christelijke Zangvereniging dat vanaf 1951 tot in de jaren 60 plaatsvond bij Pomphul. Tijdens de twee dagen van het concours kwamen er wel 5000 bezoekers in het dorp. Waarin een dorpje groot kan zijn! Ook hier was het Kroondomein behulpzaam door het Pomphul schoon en toegankelijk te maken.

In de tweede helft van de 20^e eeuw werd Hoog Soeren geconfronteerd met het probleem dat er geen woningen waren voor de kinderen van inwoners. Het behoud van karakter van het dorp verhinderde woningbouw en bestaande huizen werden gekocht als vakantiewoning. Woningbouwvereniging Beter Wonen bouwde weliswaar tweemaal sociale woningen maar dit kon het probleem van leegloop en het verdwijnen van voorzieningen niet oplossen.

Er bleef geen winkel over. De school, zo belangrijk voor de sociale cohesie, moest sluiten. De vrijwillige brandweer bleef tot nu toe bestaan ondanks twee bezuinigingspogingen van de gemeente Apeldoorn die veel commotie veroorzaakten: niet alleen de veiligheid in en om Hoog Soeren werd door sluiting bedreigd maar ook een element van sociale binding.

Ook de busverbinding met Apeldoorn verdween en een poging een soort buurtbus te organiseren mislukte.

Gelukkig bleven er wel gezamenlijke activiteiten zoals het Koninginnefeest eind augustus en kwamen er andere activiteiten bij. Er is een bridgeclub, een tuinclub, een inloopcafé op woensdagochtend, de jaarlijkse boerenkoolmaaltijd en twee leesclubs. Bovendien is er van de oude nabuurschap heel veel overgebleven. Privacy en zorg voor elkaar gaan hier hand in hand.

In 1994 konden de antennes van de daken en de beer-/en zinkputten worden opgeruimd. Hoog Soeren kreeg tegelijk met de aanleg van riolering ook kabeltelevisie.

Er ontstond veel ophef in het dorp toen woningbouwvereniging Beter Wonen het terrein van het leegstaande hotel Ruimzicht/Pomphul kocht en een plan presenteerde om daar acht huur- of koopappartementen te bouwen. Angst voor hoogbouw en vreugde om meer woningruimte in de goedkopere sector stonden lijnrecht tegenover elkaar. De financiële crisis van 2007-2008 gooide roet in het eten. Beter Wonen trok de plannen in en maakte een plan voor twee woningen.

In het contact tussen de bewoners en het bestuur van de Buurt- en Belangenvereniging speelt het blad *Het Pomphulletje* een belangrijke rol. Het komt vier keer per jaar uit en verscheen voor het eerst in 1971. Het is niet alleen een mededelingenblad maar fungeert ook als buurtkroniek. Van 1984 tot 1994 verschenen er zelfs twee bladen, *Het Pomphulletje* en ook *De Waschfles*. Deze bladen fuseerden in 1994 onder de naam *Het Pomphulletje*.

De relatie met de gemeente Apeldoorn is en was niet altijd optimaal. Onderwerpen zoals de onroerende zaakbelasting, het beschermde dorpsgezicht, een hernieuwde dreiging van opheffing van de vrijwillige brandweer en de vaak niet begrepen adviezen van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit zorgden regelmatig voor ophef. De actieve rol van de gemeente bij de ontwikkeling van een dorpsvisie resulteerde in een betere relatie.

Een enkele keer kwam ook het Kroondomein onder vuur te liggen, met name bij de dreiging om boerderij Haslo op te heffen. Mede door activiteiten van de opgerichte Commissie Haslo gebeurde dat niet.

Ook ontstond er twee keer onrust over uitbreidingsplannen van de Veluwe Golfclub. Massaal protest tot bij de Tweede Kamer leidde tot intrekking van de voorstellen tot uitbreiding.

Hoog Soeren is sterk in het organiseren van grote feesten, zoals de herdenkings- en Koninginnefeesten. Zo ook feesten waarvoor een reden wordt verzonnen, zoals in 2014 het 1200-jarige bestaan van het dorp.

Kenmerkend voor deze feesten is dat er zoveel mogelijk bewoners bij de organisatie worden betrokken. Dit is tekenend voor de sociale cohesie die ondanks alle beperkingen nog steeds bestaat en hopelijk altijd blijft bestaan.

Literatuur

- Van Hoorn, I. en Jongedijk, M. (1998) *Hoog Soeren. Een stip op de kaart van Nederland*. De Rijn.
- Posthuma, H. (2013) *Dorpsnieuws in het oude heidegehucht Hoog Soeren*.
- Redactiecollectief Hoog Soeren, *Hoog Soeren, bezet en bevrijd*.
- Van Ginkel, E. (2020) Beladen Bos. *Het munitiedepot van Hoog Soeren 1941-2020*. SPA Uitgevers.
- Langenbergh-Parqui, E.W (1983) *Terugblik op het oude heidegehucht Hoog Soeren*
- Herdenkingsnummers 100 jaar Kapel Hoog Soeren, brandweer: 50 en 75 jaar

IVN NATUUREDUCATIE AFDELING APELDOORN; WANDEL- EN FIETSRoutes OP EIGEN GELEGENHEID

Hoog Soeren is een uitstekende uitvalsbasis om op de Veluwe te wandelen en te fietsen. IVN Natuureducatie afdeling Apeldoorn heeft een aantal routes uitgezet en voorzien van informatie over de natuur en de cultuur. Op www.ivn-apeldoorn.nl staat een overzicht van de routes die beschikbaar zijn in de IVN Routes app. De IVN Routes app is gratis te downloaden in de Google Play Store en in de Apple Store. Ook het downloaden van de routes is kosteloos.

Meer informatie www.ivn.nl/afdeling/ivn-apeldoorn/ivn-routes-app

Hoog Soeren – Klinkenberg (5,1 km)

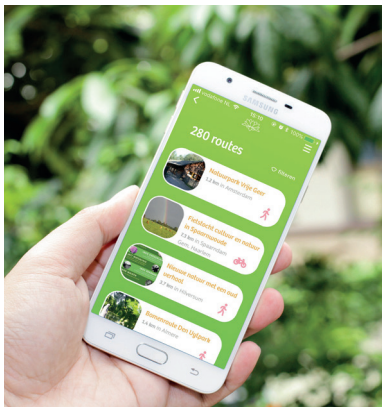
Kapel Hoog Soeren

Hoog Soeren heeft twee gezichten: een rijksbeschermd dorpsgezicht en een in het seizoen drukbezochte pleisterplaats voor met name wandelaars en fietsers. Archeologisch onderzoek aan grafheuvels wijst op reeds 4000 jaar oude bewoning. De oudste vermelding 'Silva Suorum' als vestigingsplaats dateert van 815. Het dorp ligt bovenop de Veluwe stuwwal, op 85 m boven NAP, maar dankzij de aanwezigheid van water in vennen met een leemhoudende bodem was permanente bewoning op deze hooggelegen plaats

mogelijk. Tot het midden de 19e eeuw was Hoog Soeren een agrarische buurtschap met landbouwers, schapenboeren en bosarbeiders. Vanaf het einde van de 19e eeuw werden uitgestrekte heidevelden van de markgronden aangekocht en bebost door het Oranjehuis, vooral ten behoeve van de jacht. De bevolking was toen grotendeels werkzaam in het Kroondomein. Ook kwam het toerisme op en het oude heidegehucht werd ontdekt door welgestelde vakantiegangers. Mede door de slechte economische tijden verdwenen de agrariërs en in plaats van de boerderijtjes verschenen er fraaie villa's en landhuizen. Tegenwoordig is Hoog Soeren mede dankzij het

beschermde dorpsgezicht een aangename plaats om te bezoeken of te verblijven. De route voert door het dorp en het afwisselende noordoostelijk respectievelijk noordelijk bosgebied ter weerszijden van de Kampsteeg.

Hoog Soeren – Dassenberg (6,8 km)

IVN route

Deze route voert langs een oude waterwinplaats, hoog langs een uitgestrekte heide waar soms een ‘witgewolde’ kudde ronddwaalt door oeroud beuken- en eikenbos op het ‘dak’ van de Veluwe stuwwal. Dassenberg, onder beheer van de Koninklijke Houtvesterij van het Kroondomein, is sinds 1984 een bosreservaat. Het is een restant van een oud loofhoutgebied met bomen die er al sinds 1730 staan. Het oorspronkelijke bos is trouwens veel ouder, al in 1306 is er een eerste vermelding, en was een streng beschermd ‘malebos’ onder bestuur van de marke Soeren. Het Kroondomein, waarin vrijwel de gehele route ligt, is niet toegankelijk van 15 september tot 25 december.

Hoog Soeren – Moezenberg (6,5 km)

Moezenberg

Het landschap van deze route wordt bepaald door ouder beukenbos en meer recent gemengd bos van eiken, berken en dennen. Het voert over statige lanen, op half-vergraste zandpaden en via smalle, ruige paadjes. Ontmoetingen met (schuw) wild zijn niet uitgesloten, zeker 's morgens vroeg niet. Van de eertijds overvloedig aanwezige heide aan de zuidzijde van de route zijn slechts fragmenten overgebleven. Het Kroondomein, waarin vrijwel de gehele route ligt, is niet toegankelijk van 15 september tot 25 december.

Rondom Hoog Soeren (15,1 km)

Rondje Hoog Soeren

Deze langere 'doorstaproute' combineert drie andere wandelingen in en om Hoog Soeren (Klinkenberg, Dassenberg en Moezenberg) tot een geheel. Het aantal informatiepunten is doelbewust beperkt gehouden. Meer informatiepunten/stops zijn er bij de afzonderlijke routes. Het Kroondomein, waarin vrijwel de gehele route ligt, is niet toegankelijk van 15 september tot 25 december.

Fietsen rondom en door Hoog Soeren met boekje met beschrijving (circa 19 km)

Maak aan de hand van een boekje (pdf download) of via de IVN Routes app al fietsend kennis met de natuur, archeologie, geschiedenis en architectuur van dit hoog gelegen dorp op de Veluwe. Download het routeboekje hier: www.erfgoedplatformapeldoorn.nl/meer/speciale-berichten/wandel-en-fietsroutes/

De route is ook beschikbaar in de IVN Routes app (www.ivn.nl/ivn-routes). Via de GPS-functie kunt u zien waar u zich op de route bevindt. Bij de diverse locaties is in het kort de informatie beschreven, die u in deze uitgave in een meer uitgebreide vorm aantreft.

Boek over 100 jaar Buurt- en Belangenvereniging Hoog Soeren

In 2021 bestond de Buurt- en Belangenvereniging Hoog Soeren 100 jaar. Een mooie aanleiding om een boek te schrijven over de geschiedenis van deze vereniging. Het boek zal deze zomer uitkomen. Meer informatie over het boek ontvangen of het boek bestellen? Neem dan contact op met de secretaris van de Buurt- en Belangenvereniging Hoog Soeren.

Contactgegevens

De heer Tieskens

hoogsoeren.bbv.secretariaat@gmail.com

Boeken/informatie over Hoog Soeren

- Van Hoorn, I. en Jongedijk, M. (1998) *Hoog Soeren. Een stip op de kaart van Nederland*. De Rijn.
- Van Ginkel, E. (2020) *Beladen Bos. Het munitiedepot van Hoog Soeren 1941-2020*. SPA Uitgevers.
- Langenbergh-Parqui, E.W. (1983) *Terugblik op het oude heidegehucht Hoog Soeren*
- Posthuma, H., Van Son, S., Koning, J. en Pinkse, P. *Door Hoog Soeren, toen en nu, de wandeling van Bart van Laar herbeleefd*.
- Posthuma, H. (2013) *Dorpsnieuws in het oude heidegehucht Hoog Soeren*.
- Smit, N., Vereniging Hendrick de Keyser (2019) *De Roode Pan. De Veluwe zomeridylle van de familie Parqui*.
- www.erfgoedplatformapeldoorn.nl/media/372614/Wandelkaart_Munitiedepot.pdf
- www.erfgoedplatformapeldoorn.nl/media/430497/Fietsroute-Hoog-Soeren.pdf

Ruimte voor Erfgoed

Ruimte voor Erfgoed is het maandelijks bulletin van Erfgoed Platform Apeldoorn (EPA) dat actuele nieuwtjes over erfgoed in Apeldoorn en omgeving bevat. U kunt zich gratis abonneren; na uw aanmelding ontvangt u dit bulletin elke maand in uw mailbox.

Meer informatie www.erfgoedplatformapeldoorn.nl/ruimte-voor-erfgoed

COLOFON

Met dank aan:

Gemeente Apeldoorn, Erfgoedplatform Apeldoorn, Buurt- en Belangenvereniging Hoog Soeren, IVN Natuureducatie afdeling Apeldoorn, Archeologische Werkgroep Apeldoorn, Apeldoorns Gidsen Collectief, Stichting Koninklijk Apeldoorn, Fietsgilde Apeldoorn en CODA.

Foto's

- Archief IVN Apeldoorn
- CODA Beeldbank
 - Afbeelding Aardhuis, Collectie v/h Hist. Ver. Felua, thans VOA
- Foto voorkant A.C. Stokhuyzen
- Gedicht: Herman Kattemölle, stadsdichter Apeldoorn

Meer informatie

www.hoogsoeren.info (Buurt- en Belangenvereniging Hoog Soeren)

www.apeldoornsgidsencollectief.nl

www.ivn-apeldoorn.nl

www.koninklijkapeldoorn.nl

www.fietsgilde-apeldoorn.nl

www.coda-apeldoorn.nl

www.erfgoedplatformapeldoorn.nl

www.geheugenvanapeldoorn.nl

www.archeologie-apeldoorn.nl

www.kroondomeinhetloo.nl

DAUWTRAPPEN OP DE FIETS

lied voor Hoog Soeren

Je moet eens weten vriend, hoe zalig stil
het dorpje is waar doorheen ik fiets
Niet meer dan een heidegehucht of zoiets
maar zo relaxt, verstillend en chill.
't Heeft weinig huizen, een witte kapel
Drie straten slechts, een serene sfeer
hier en daar een terrasje, een enkel hotel
het ademt verleden, de tijd van weleer.

Een trapveldje vroeger, de golfbaan van nu
Eén spuitwagen in de brandweerkazerne
hier en daar kunst, niet al te moderne
maar schoonheid van de natuur à perte de vue!
Je hebt er Pomphul, Dikke Gat, Hertendal
fraaie namen voor de vele bospercelen
HogeKamp, de Veentjes en Kruisjesdal
van oudsher decor voor jachttafereelen.

Open akker, aarden wal, 't is even nog van mij
straks wandelaars, sporters en ronkende motoren
die dit lieflijk tafereel hier komen verstoren
evenals de rust op de paden, het bos en de hei.
Bekend door een website of daguitjes app
een eenzaam Hoog Soeren valt te betwisten:
't is een getijdendorpje met al die toeristen
overdag springvloed, pas 's avonds weer eb.

Dan is het van reuring en drukte bevrijd
de dag in een plooi van de eeuwigheid verdwenen
In koele gelatenheid, door de maan beschenen:
weer een prikkelarm dorp aan de rand van de tijd.

Herman Kattemölle
Stadsdichter Apeldoorn, 2022

